

Studier Kritiker och Notiser.

Litterär Tidning.

N° 1.

Tördagen den 11 Januari

1845.

Den Mosaiska Kosmogonien.

"Det är förlorad möda," yttrar sig Bretschneider (Handb. der Dogmatik 1. s. 681), "att genom Physiken vilja bewisa de af Moses berättade bildningar." Emot detta påstående skulle ingenting vara att invända, i fall det wore grundadt, hwad Strauß (Christl. Glaubenslehre 1. s. 622) föregifwer, att de swårigheter, som redan i äldre tider kommit å bane wid förklaringen af den Mosaiska skapelseurkunden, först genom de nyare framstegen af astronomi, geologi och kritik blifwit rätt farliga. Skulle det deremot hafwa wisat sig, att just de nyare framstegen af naturvetenskaperna fränryckt den sceptiska kritiken de wapen, hwilka dessa wetenskaper under sitt mindre utbildade stic lånat henne till anfall på uppenbarelsens urkunder; så torde den möda som användes på inbentandet af det factum, att wetenskapen, ju mera fulländad den är, desto mera står i harmoni med uppenbarelsen, och twertom ju mera den sjelf är behäftad med ofullkomlighet och willfarelse desto lättare lånar sig till anfallsmedel emot samningen i det gudomliga ordet, långt ifrån att vara förlorad, fastheldre böra anses såsom ganska belöande genom den stadfästade öfvertygelsen, att naturens bok och uppenbarelsens, båda skrifne af Gud, icke kunna motsäga hwarandra.

De inkast, som från ståndpunkten af en förment naturkunnighet blifwit gjorda emot den Mosaiska skapelsehistoriens gudomliga anseende till och med af någorlunda kyrkliga theologer, såsom Döderlein (Institutio Theologi Christiani, 1, s. 122—127), kunna sammanfattas under följande hufvudpunkter: 1) Enligt den Mosaiska urkunden skapades ljuset på första dagen, men solen först på den sjerde. Således skulle ljuset hafwa varit till tre dagar före solen, ljusets tälla, hwilket är orimligt. 2) Detsamma gäller om

uppgiften, att det wardt af afton och morgon den första, andra, tredje dagen, ehuru solen ännu icke war till och följaktligen ingen omverling af dag och natt kunde ega rum. 3) Werterna sägas hafwa blifwit skapade på tredje dagen, således före solen; men vegetation utan solen är otänkbar. 4) Sjerde dagens verk står till de öfriga dagarnes i ett oerhördt missförhållande, som ingalunda låter sig förena med Skaparens wishet, likasom de himmelska ljusens bestämmelse att upplysa jorden och vara dess tidmätare, är uppenbart felaktig och Gud owärdig, alldenstund de nyare astronomiska upptäckterna hafwa ådagalagt, att dessa lysande himlaster till största delen i omfång wida öfverträffa vår obetydliga planet.

Emot dessa inkast (med undantag af det till saken ej hörande och desutom alltför enfaldiga angående tidmätningen, hwilken ju är reciprok, hwarförutan werldskapelsen billigtwis är skildrad ifrån jordens ståndpunkt) må wi, efter några förutskickade betraktelser öfwer menniskoslägtets urhistoria, uppställa den nyare wetenskapens resultat i deras harmoni med skapelseurkunden.

Jordens historia går så långt tillbaka utöfwer menniskoslägtets, att det numera knappast skall anses som en för stark hyperbol, då Skriften talar om "de ewiga bergen," under det den sätter såsom motto öfwer historien om menniskornas slägt: "Wi äro från i går."

Menniskans werldsålder räknar på sin höjd ännu blott 6000 år. Hwarje sund wetenskaplig forskning bekräftar detta bibliska datum. Konstens och wetenskapers relativa ungdom wittnar om menniskoslägtets obetydliga ålder. "Jordens närwarande inwånare" säger Newton, "tyckas blott sedan en kort tid blifwit skapade. Till bewis derpå anför jag, att alla konst, skriften, sjöfarten, måleriet, magnetnålen o. s. w., icke

äro äldre, än att vårt släktes historia wet omtala deras upptäckt, hwilket icke skulle egt rum, om menniskoslägtet haft sin tillwarelse från ännu mycket längre tider tillbaka." Man kan tillägga, att menniskoslägtets egen tillförlitliga historia icke skulle vara så ung, om menniskoslägtet sjelf wore betydligt äldre. Åtskilliga gamla folks oerhörda årtal för sina samhällens tillwarelse äro fabler, diktade af nationalsåfängan, bedrägeriet eller wantron. Den så mycket omtalade Zodiaken på Istitemplet i Denderah (det gamla Tentyra i Östra Egypten), af hwars bestaffenhet man wetat sluta till en femtontusenårig ålder af det tempel, på hwars portik den hieroglyphiska teckningen befanns, tillhör, såsom *Petroune* bewisat, Kejsar Tiberii regeringstid, likasom de öfriga i Egypten funna djurkretsar af samme forskare befunnits samtliga härröra från de första seklerna af den christna tideräkningen. De Indiska grottpagoderna, som af ingen Grekisk eller Romersk historiefkrifware omtalas, och hwilka dock enligt Braminernas föregifwande skola uppstiga till en ålder af 4800 till 8000 år, äro, såsom senare fornforskare intygat, knappt mer än 1000 år gamla. Föga bättre är det bewändt med de djupa astronomiska insigter och långt tillbaka gående astronomiska observationer, som skulle bewisa wisas äldre folks præadamitiska kultur. De 10 af Chaldeerna werkligen gjorda observationer öfwer förmörkelser, hwilka anföras af Ptolemæus, och som för öfrigt skola vara högst bristfälliga, gå icke längre tillbaka än till Nabonassar (721 f. Chr.), och knappt ett halft århundrade tidigare wisa sig de första säkra spår af astronomiska observationer hos Chineserna. Hinduerna hafwa snarare hemtat sina kunskaper om stjernhimmelen från Egyptier, Greker och Araber, än dessa från dem. Deras stjernbilder, såsom den fastkedjade *Antarmada* (Andromeda), *Parasika* med det af honom dödade widundrets bloddryppande och ormhårade hufwud (tydligan Perseus), den med en lotosblomma i handen sittande *Kashape* (Kassiopeia), äro efter allt utseende af Grekisk härkomst, och i allmänhet uppstiger Hinduernas äldsta litteratur, deras *Weda's* och *Purana's*, högst till det 14:de århundradet före Chr., ehuru dessa samlingars särskillta delar uppkommit på widt åtskilda tider ända ned till 12:te seklet efter Christi födelse. Men om nu äfwen de Indiska *Weda's* till någon del skulle i ålder närma sig Pentateuchen, så aflägsna de sig dock i historiskt wärde så långt derifrån, att de icke i ringaste mån kunna jemföras, och den som af Hinduernas äl-

dre skrifter förwäntar sig någon nogare upplysning öfwer deras egen eller menniskoslägtets historia bedrager sig högeligen. Hwad bekymrar sig Bramadyrkaren om timlighetens begränsade gestalter, dessa förswinnande skumbubblor på det oändligas haf, i hwars afgrund han önskar att sjelf försjunka och draga med sig både tiden och rummet? Huru främmande den nyktra historien är för Hinduens natur, wisar den naive bekännelsen af en Bramin, som meddelade Engelsmannen *Wilfort* en förteckning på Indiens gamla konungar, att han diktat namnen på de konungar, som uppfyllde rummen mellan de namnkunniga, och att hans föregångare icke heller gjort på annat sätt. Af samma halt är utan twiswel den historia, hwilken Egyptens prester fordom meddelade historiens fader Herodotos. Det är obestriddigt, att före det sista årtusendet af den förchristliga tiden intet enda af de gamla folken, med undantag af Hebreerna, har någon tillförlitlig historia. Chinesernas säkra inhemsta historia börjar först i det 9:de seklet före Chr., och Japanesarnes i det 7:de, de andra gamla folkens ännu senare (enligt *Klaproth* i *Asia polyglotta*). Men deras sagominnen från förhistorisk tid, huru mycket de än afwika från hwarandra och från de Mosaiska urkunderna, hafwa dock en punkt, der de sammanträffa både med hwarandra och med Bibeln, nemligen minnet af en stor flod, som med ett ringa undantag fördränkt hela den lefwande skapelsen på vår jord. Till och med hos Amerikas urfolk lefwer, enligt *Alexander von Humboldts* intyg, samma sägen, till förwåning lik den Mosaiska berättelsen. Hos Hinduerna börjar *Kali-juga* (den sjerde nu löpande tidsåldren, under hwilken Indien regerats af konungar, som varit menniskor) år 3100 f. Chr. Denna tidsålder föregicks af den stora floden, enligt den Indiska dikten *Bhagawata-Purana* föranledd deraf att, sedan jätten *Haja-Griwa* bortröfwat de redan före floden existerande *Weda's*, mennislorna efter förlusten af dessa gudomliga böcker blefwo allt lastfullare, till deß *Wischnu* såg sig twungen att genom en allmän öfwerswämning utrota dem ifrån jorden. Brama — så heter det i den gamla hjeltekikten *Mahabarata* — uppenbarade sig i skepnaden af en fisk för *Manus*, *Wiwaswans* son, och befalle honom att bygga ett skepp, ett fast, med tåg försedt, och sjelf stiga in deri med de 7 wisas, medtagande alla werthers frön (och ett par af alla lefwande djur, tillägger den yngre oswänämnda skalbedikten), emedan för det fasta och rörliga

tiden wore nära, den öfvermåttan försträckliga, alla waresers bortfölsningstid. Och Manus besteg skeppet och band det med ett tåg wid fisken, som i många stråkor af år drog desamma öfwer det dånande wattenfallet, till des Bramas natt war öfverstånden, då Manus på fiskens befallning fastgjorde skeppet wid den högsta spetsen af **Himawan**, deraf kallad **Naubandhanam** (Skeppsbindning) ännu i dag. — Chineseernas äldsta och anseddaste bok, **Schuking**, som anses vara författad af **Congfutsee** efter spridda lemningar af äldre skrifter (550 f. Chr.), låter Chineseiska rifet taga sin början med en konung **Jao**, som omtalas, huru han låter afleda watten, hwilka, sedan de upptigit till himmelen, då ännu sköfde bergens fötter, betäckte de lägre kullarne och gjorde fälten obrukbara. Denne kejsares regeringstid infaller enligt somliga wid år 4000 f. Chr., efter andra tager den sin början 2297 f. Chr. På sistnämnda sättet uppgifwes det af den chinesiske skriftställaren **Weng-öfii** (5 f. f. Chr.), som säger att werlden länge sedan uppkommit, att hon än warit i ordning, än förwirrad. I Jaos tid war hon ännu icke kommen till lugn. De mäktiga watten stego och öfverswämmade allt. Jao drog försorg för wattens afledning. Efter andra tager Chineseiska rifet sin början med Kejsar **Fohi**, 3100 f. Chr., alldeles samma tidpunkt, wid hwilken Kallijuga och således Indiska historien begynner. Det berättas, att i Fohis tid en upprorsmakare, wid namn **Kung-kung**, förorsakat en stor öfverswämning. Han stridde nemligen med **Yuan-chio** om herraväldet och gaf i sitt raseri med sitt horn en sådan stöt mot berget **Judschu**, att de pelare, som understödde himmelen, nedstörtade, och jordens band brusto. Himmelen föll mot nordwest, och jorden fick en remna i sydost. Derigenom föranleddes den stora öfverswämningen. Man ser att hos de chinesiska historiefkrifwarne råder en förblandning af det gamla och nya, det ante- och postdiluvianska menniskoslägtets häfder, äfvensom af en allmän och en partiel flod, och med afseende på sist anförda berättelse anmärker **Klaproth**: "Skulle wäl icke i denna tradition måhända ett historiskt spår finnas af den werldsrevolution, som förödde det medlersta Asien i nordwest från China och gjorde det till en ödemark af sten, samt i sydost sönderlet det fasta land, hwaraf Australiens öar äro en lemning?" Emedlerstid är det märkwärdigt, att just de twenne folk, som både sjelfwe anse sig och af andra anses för de äldsta bland alla, under det de anslå myriader af år at

sina samhällen, såsom styrda af Gudar, för desamma, såsom af menniskor styrde, åtnöja sig med de måttliga årtal, som ligga emellan gränserna af 4000 och 2300 f. Chr., eller just desamma, som enligt Bibeln äro det gamla och det förnyade menniskoslägtets utgångspunkter (efter **Petavii** allmänt antagna chronologiska bestämning). — Det gamla **Asyriska** rifets början infaller enligt **Stesias** (**Xenophons** samtida) på 22:dra seklet f. Chr. Detta öfverensstämmer med Bibelns uppgifter, enligt hwilka det första större samhälle, som bildade sig efter floden, det Babyloniska under **Nimrod** (1 Mos. 10, 10) föregick det derifrån utgångna **Asyriska** (1 Mos. 10, 11), hwilket sednare sålunda icke kan hafwa uppkommit före det 22:dra seklet f. Chr., emedan **Peleg**, i hwars tid den första spridningen af folken skedde (1 Mos. 10, 25), hwaraf det närmare förloppet beskrifwes 1 Mos. 11, 1 ff., föddes jemt 100 år efter floden (1 Mos. 11, 16), och följaktligen utvandringen till **Sinear** (**Babylonien**) och det der fruktlöst försökta upprättandet af en central- och universalconarchi icke kan hafwa egt rum före århundradet 2200—2100 f. Chr. Men under detta sekel måste stora folkrörelser åt alla håll hafwa föregått. Då hafwa de högt bildade **Toktaniderna**, **Hebreernas** sidosförwandter (1 Mos. 10, 25), utwandrat till lyckliga **Arabien** eller **Jemen**, der deras afkomlingar ännu bo, och sedan derifrån koloniserat **Abysinien** på **Africas** motliggande kust och anlagt staden **Saba** eller **Meroë** så tidigt, att culturen härifrån kunde framtränga till **Egypten** före år 2000, wid hwilken tid **Abraham** redan i nedra delen af detta land förefann ett ordnad samhälle under en konung, måhända **Menes**, grundläggaren af **Memphis** (1 Mos. 12, 10 ff.). Dessförinnan war **Egypten** taget i besittning af **Chams** ätt, som underkufwades af den i bildning öfverlägsna **Toktanidiska** grenen af den stora **Arameiska** folkstammen, under det en mindre afdelning af **Chamiderna**, de sina stamförwandter i odling och själsgåfwor wida öfverträffande **Cananeerne** eller **Phönicierne** hade sin boningsplats på **Arabien**s östra kust wid **Persiska** wiken midt ibland **Arameiska** folkstammar, hwilkas språk de tillagnade sig och medförde till **Palästina** och östra **Medelhafskusten**, dit de flyttade 5 sekler före **Moses** tid eller omkring 2000 år f. Chr. Öfwerallt se wi således de äldsta samhällsbildningar uppkomma i närheten af den epoch, som delar den förchristliga tiden i twenne hälfter, och 500 år senare kunde **Moses**, hwars beundransvärda känne-

dom af folk och länder man trott sig bäst kunna förklara genom hans deltagande i den med honom samtida Egyptiske konungen Sesostris' widsträckt här-färder, uppräknade de till det mesta ännu igenkänneliga namnen på Europas, Asiens och Africas nationer. Så namngifwer han i 10 Cap. af Genesis: 1) **Japhetider**: Cimmerier (Cimbrier, Rymrer, Celter, på nordkusten af Swarta hafwet), Scyther (norr och nordost om de förra), Meder, Jonier (Pelasger), Tibarener och Moscher (i Cappadocien och på de Moschiska bergen), Thracier, Afcancier (i Mindre Asien på sydkusten af Pontus Eurinus, fordom Arenos), Ripheer (på de Ripheiska eller Uraliska, efter andra de Karpathiska bergen, kanske Sarmater), Armenier, Hellenier (Dorier), Tartessier (i Spanien), Chitteer (bebyggarne af Medelhafwets öar och kustländer, förnämligast Cyprier, Macedonier och Italer), Dodoneer (Epirotter); 2) **Chamider**: Ethiopier, Egyptier, Cananeer, Libyer, Mauritanier och flera andra folk i det inre Africa, af Moses bättre känt än af våra dagars geografer; 3) **Semiter**: Elamiter (i Elymais), Assyrier, Lydier, Araméer (ett gemensamt namn på den stora folkstam, från hwilken Jottaniderna först afsondrade sig, och ett eller annat sekel efteråt Hebreerna, som med Abraham utwandrade från stamlandet mellan Euphrat och Tigris, hwarefter den dialektåtskillnad efterhand utbildade sig, som framträdte i de tre idiomerna, det hebreiska, syriska och chaldeiska, hwar till sebermera kom det yngre arabiska hos de från Ismael härstammande Nomad-Araberna i Arabia deserta). Men i den Mosaiska folkförteckningen finnes intet spår af Hinduerna, som dock skola vara så öfvermåttan gamla, och i hela G. T. förekommer ej deras namn utom i den helt unga Esthers bok. Ja, Grefven Megasthenes försäkrar, att Hinduerna på hans tid ännu icke kunde skrifa. Af dessa och andra grunder prestas man till den förmodan, att det torde vara mycken flärd och willa i det som af nyare lärda föregifwits om Hindu-litteraturens uråldrighet. Dock här om må de döma, som hafwa en nogare kännedom af denna litteratur. Men om allt hänwisar till trakten af Caucasus såsom medelpunkten för människoslägtets utbredning, så är det en naturlig följd, att de länder, som ligga i peripherien, måste hafwa blifwit senare bebyggda än de närmare centern belägna, och att följaktligen Babylonien, Assyrien, Medien, Bactrien o. s. w. måste, såsom cultiverade samhällen betraktade, vara wida äldre än Indien och China. Härmed skall

likväl icke nekas, såsom och ofwanföre är anmärkt, att åtskilligt i Hinduers och Chinesers sagohäfder, oaktadt de mythiska tillsatserna, hwilar på en ätta och ursprunglig tradition. Detta kan knapt sägas om de nuwarande Perser, Armenier, Araber och Abyssinier, hwilkas historia, emedan den äldres urkunder gått förlorade, är af ny tillverkning, och der det som säges om floden är taget ur Genesis. Allt skäl är att förmoda detsamma om Chaldeern **Berosi** (3 s. f. Chr.) af Eusebius förwarade berättelse om den Xisuthriska floden. Det heter nemligen, att **Xisuthrus, den tionde konungen från Noas** — liksom i Genesis Noah är den tionde från Adam — i drömmen fått uppenbarelse af Guden Kronos om en förestående flod, som skulle förgöra människoslägtet. Guden befallte honom att i en skrift uppteckna tingens ursprung, mellantid och slut och nedgräfsa densamma i Sippara, solens stad, samt derefter bygga ett skepp och med sina anhöriga och fränder stiga in deri, medtagande wilddjur, foglar och fyrfotadjur. På tillfrågan hwart han skulle segla, swarades honom: till Gubarne, att bedja för människornas wälgång. Och Xisuthrus byggde ett skepp af 15 stadiers längd och 2 stadiers bredd och insteg deri med sin hustru och barn och närmaste wänner. När floden upphörde, utsläppte han några foglar, hwilka snart återkommo, emedan de icke funno någon föda eller någon plats att sätta sig på. Efter några dagars förlopp utsläppte han andra foglar, hwilka återkommo med gyttsja på sina fötter. Men de som tredje gången utsläpptes, kommo icke tillbaka. Då slöt han, att jorden åter blifwit torr, och han gjorde en öppning i skeppets tak, och såg att skeppet fastnat wid ett berg. Och han utsteg med sin hustru och en dotter och styrmannen, och sedan han tillbedt jorden, upprest ett altare och offrat åt Gubarne, wardt han jemte dem som med honom utgått ur skeppet icke mera sedd. Men från himmelen hördes en röst, som förkunnade de efterlemnade, att Xisuthrus för sin fromhet blifwit upptagen bland Gubarne, och att hans gemål, dotter och styrmannen blifwit delaktige af samma ära. Rösten sade dem äfwen, att det ställe, der de nu befunno sig, wore i Armenien, och befallte dem att begifwa sig hem till Babylon och uppgräfsa den i solens stad, Sippara, förwarade skriften, för att meddela den åt efterwerlden. Mycken likhet med den Mosaiska berättelsen har äfwen det som förekommer i den under Luciani namn förhandenwarande skriften om **den Christa Gudinnan, c. 12: "Folket (i Syrien)**

säger, att **Deukalion Skythen** byggt detta tempel (Heres tempel i Hierapolis wid Euphrat), densamme **Deukalion**, i hvars tid den stora floden tilldrog sig. Men om **Deukalion** har jag hört en saga hos Grekerna, som lyder så: Det nuwarande menniskosläget är icke det första, ty detta omkom. Det nuwarande är af en ny stam, som utgått från **Deukalion** och blifwit mycket talrik. De förra menniskorna woro mycket förmättna och begingo orättfärdiga gerningar. Hwarfen höllo de eder, eller öfwade gästfrihet, eller togo sig af dem som både om skydd. Till straff dervöre träffade dem det stora misödet. Jorden gaf ifrån sig mycket watten, och starka störtregn nedströmmade, och floderna swälde, och hafwet steg högt, till des allt stod under watten och alla omkommo. **Deukalion** ensam blef öfrig såsom stammen för ett nytt menniskoslägte, och det för sin wiskhets och fromhets skull. Men hans räddning skedde sålunda: Han införde sina barn och hustrur i en stor kista, som han hade, och steg sjelf in deri. Och wid det han insteg kommo till honom swin, hästar, lejon, ormar och alla slags djur som på jorden hafwa sin näring, alla parwis, och han intog dem alla. Och de gjorde honom ingen skada, utan **Zeus** stiftade mellan dem en stor wänskap, och de seglade alla i samma kista, så länge floden påstod. Detta är hwad Grekerna berättat om **Deukalion**. — Det är icke lätt att säga, huru mycket i dessa sägner är ursprunglig tradition, och hwad som härrör från bekantskapen med **Genesis**, hwilken hos **Chalbeern Berofus** är mera antaglig än hos Grekerna. I **Deukalion** mythen hafwa sägnerna om en allmän samt om en eller flera partiela öfverswämningar, på hwilka historiens gryning kastar ett matt skimmer, sammanflutit. Sagan om **Deukalion Skythen** är måhända att sammanbinda med de enligt **Strabo** och **Diodorus Siculus** fordom förenade **Swarta** och **Caspiska** hafwens genombrott genom de nuwarande **Dardanellerna**, hwarwid **Medelhafwet**, dittills en innsjö, sprängt sig wäg till **Atlantiska Decanen** genom det då af watten utgräfsda **Gibraltarsundet**, under det sagan om **Deukalion Thessaliern** affser en till ännu trängare gränser inkränt öfverswämning, hwarwid **Thessalien**, enligt **Herodot** (7, 129) fordom en landsjö, uttömt sitt watten genom det pass, der floden **Peneus** nu har sitt utlopp. Till en owis forntid hör äfwen den af **Strabo** efter **Ephorus**, som lefde i **Alexander** den stores tid, omnämnda **Simbriska floden**, då, såsom det antages, **Östersjön**, likaledes fordom en innsjö,

bröt sig ut genom **Sundet** och **Bälterna**, och **England** genom **Caletanska sundet** lössläts från fasta landet. De **Simbrer**, som år 110 f. Chr. från **Jutland** och **Holstein** inbröto i **Romerska riket**, skola enligt deras egen uppgift hos **Ammianus Marcellinus** fordom hafwa bott i **Scandinavien**, hwarifrån deras föfäder bland annat genom hafwets orolighet (*impetu feruidi maris*) blifwit fördrifna, och i hvars sydliga del **Simbriska** eller **Celtiska** monumenter ännu bewittna deras fordna härwaro.

(Fortfättes.)

Lund, **Uppsala** og **Stockholm** i **Sommeren 1842**.
 Mogle **Blade** af en **Dagbog** med et **Tillæg**
 om den **skandinawiske Genhed** af **C. Molbech**. **Köbenhavn 1844**.

Likafom man i det allmänna lifwet spørjer en stor mångfald af gäfwor och fallenheter, som användas i högst olika wärf, några af högre andra af lägre betydelse, men alla nödwändiga för det helas bestånd och alla aktningswärda, så finner man ock i **literaturen** en art af ståndsskilnad, grundad på olika anlag och olika sätt att dem nyttja. **Literaturen** har sina **aristokrater** och sina **daglönare**; den har sina snillen och sina medelmåttor. På **wetenskapens** och **witterhetens** område framstå nu för tiden icke allenast de, som äro mäktiga att främja en tanke, utan äfwen **literaturens** handlangare börja tycka sig något wara. Ja! — likafom i våra dagars samhällen **fabriks- och maskinwäsendet** börjat taga öfwerhand, så börja äfwen inom **literaturen** **fabriker** idkas. Sättarena hafwa i våra dagar mycket att göra; den tid torde icke wara långt borta då äfwen dessa aktningswärda medborgare börja komma undersund med att deras arbete icke är så himelswidt skildt ifrån de såfallade **literatörernas**. Ty så stor är icke skilnaden emellan **konsten** att plöcka stilar ur en kast och **konsten** att plöcka tankar ur en bok, bryta om dem, sätta dem i form, rikta in dem, klappa utaf dem och sätta maskinen i gång.

Wi wilja wissertligen icke af dessa reflexioner göra en obillig tillämpning på **Herr Molbech**, men säkert är att han skrifwer och trycker nog mycket och i mångahanda ting, samt att om hans författareskap skulle liknas wid någon af **typographiens** uppfinningar, så wore det förnämligast wid **snällpressen**.

Herr Molbech är en i högsta mätto flitig arbetare: detta länder honom till ett stadigtwarande beröm.

Man behöfwer endast nämna hans Danska lexicon, på hwilket wi förut, i denna tidning, om än blott i förbigående, haft tillfälle att fästa den Swenska allmänhetens uppmärksamhet. Men hwad fordrar man af en arbetare i literaturen? Det är tid att man börjar göra sig reda för denna fråga då tryckpressens syndaflod hotar att ur släktet bortförlja den skapande intellectuella kraften, den sjelfständiga tankeförmågan, och i dess ställe sätta det blott och bara bokwettet, den blott och bara innanläsningen, affskrifningen och afstrykningen, med ett ord den litterära daguerrotypismen. Man har ju kommit ända derhän, att blotta affskrifter af gamla codices, utan att vara åtföljda af någon sorts genomtänkt eller sjelfständig kritik, endast såsom mer eller mindre trogna copior, anses för litterära förtjenster. Innan ännu förtjaren har blifwit inöswad till en dylik art innanläsning, icke så mycket swårare och mängen gång lättare än läsningen af en fränglig handstil från gårdagen, måste äfwen en dylik verksamhet hafwa sin art af värde; men utan twiswel skulle mycken tid winnas och mycket besvär insparas om den i första hand anförtröddes åt förtjaren. Gär denna riktning inom literaturen framåt, så kan man hafwa skäl att förtwifla om republiken. Wi påminna oss hwad en gång ett bekant quackhufwud, en student, som war förargad på sina lersläsande kamrater, yttrade: "de kunde," sade han, "indelas i tre sorter: 1:o grundlärde män, som kunde både läsa och skrifwa; 2:o lärde män, som kunde läsa innantill; 3:o ganska förswarlige kamrater, som hwarken kunde läsa eller skrifwa." Wi lemna nu den tredje klassen å sido, ty den räknar i våra dagar ganska få medlemmar, men wist är att man äfwen i våra dagar kan blifwa en grundlärde man med hwarken mer eller mindre än konstn att läsa och skrifwa.

Hwad fordrar man då af en arbetare i literaturen? Grundlighet, swarar man, och det med rätta. Men det finnes näppeligen något ord, som är underkastadt flera olika tydningar än detta så ofta af wetenskapsidkare och literatörer använda ord. Hwad är då grundlighet? Är det grundlighet att till punkt och pricka kunna säga huru många nålstyggn blifwit gjorda i drottning Christinas stubb? Eller att på linien kunna uppgifwa huru lång Fredrik den stores stängpiska war? Mången finnes, som wid grundlighet ej föst något högre begrepp, och den ytlighet, som denna sorts grundlighet innebär, urskiljes icke så lätt igenom den lärdomens nimbus som omgifwer densam-

ma. Att med noggrannhet kunna bestämma huru många sidor ett M. S. innehåller, huru många ord i detsamma kunna felas, samt om det är in quarto eller in folio, har gifwit mången rykte för lärdom, ehuruwäl denna lärdom i sjelfwa werket ej är större än den *Arianche Bogtryckers* på sin tid utbredde för *Barselkoneu*. Äfwen denna kunskap kan wara aktningwärd, med det wilkor likwäl, att den håller sig inom sina gränser och inom dessa är pålitelig utan att wilja wara mera än den är. Ty will den gifwa sig in på det egenteliga *wetandets* område, och lägga sin måttstock till grund för bedömandet af ett helt folks wetenskap, konst eller samhällslif, så slår den genast öfwer i den samma motsats, hwilken den så ofta med förakt omtalar, den slår om i en ytlighet, som blir komisk, i jemförelse med den rääste okunnighets naivitet. Det är detta förhållande som *Holberg* så lustigt uppfattat, då han på den lärda *Arianche Bogtryckers* fråga: "Hwilken af dem war *Anne Randestöbers*? den store eller den lille?" låter *Barselkoneu* swara: "Den som war i Quarto war *Ingeborg Blytäckers*, och den anden i Folio war *Anne Randestöbers*."

Barselkoneu hade nemligen ej hört talas "uden om en *Nar* i Folio," och hon war därför ursäktad.

Hos *Herr Molbech* finna wi icke snille; han har icke en *Heibergs* skarpa tankekraft och geniala klarhet, icke en *Martensens* originalitet och djupsinne. Stulle wi karakterisera arten af hans författareskap, så ligger det hufwudsakligen inom samma sphær som den i hans historiska tidskrift intagna lärda uppsatsen: "Formodning om at to Personer med Navnet *Hans Bogbinder* have været samtidige med *Christian* den anden." Denna afhandling är wisserligen icke skrifen af *Herr Molbech*, men den är ett uttryck af samma historiska sinne, som är *Herr Molbech* egendomligt. Det berömliga nitet och den stora lärdomen misfänner ingen. Men i samma mån som man erkänner och med nöje lofordar *Herr Molbechs* grundlighet på dessa och dylika områden, i samma mån måste man strängare dömma då man finner honom, den ensidiga grundlighetens, den stränga historiskhetens representant, swika sin egen princip så betänfeligt som han underfundom gör och synnerligen i det arbete som wi här gå att anmäla. Man kan wisserligen inwända att en dagbok, författad under en resa, ej är ämnad att tillfredsställa den strängare kritikens fordringar och att den till och med borde wara fredad från all sådan så-

som hörande till tidsfördrifwets för all högre bildning likgiltiga literatur. Men på denna ursäkt tro wi ej att Herr Molbeck will göra räkning. "At tale til dem, som wille misforstaae mig, nytter intet," säger Herr Molbeck. Wi hoppas att icke allenast icke hafwa missförstått Herr Molbeck, utan twertom att hafwa förstått honom på det enda rätta sätt som han kan och bör förstås.

Att stycke för stycke recensera en resebeskrifning tjenar till ingen ting. Wi wilja till en början erkänna, att Herr Molbeck, i många afseenden, som en trogen spegel, en daguerrotyp, om hwilken han ganska riktigt säger att den är ett "fastholdt Speilbillede," har återgifwit mångt landskap och mångt förhållande i vårt fädernesland, samt att äfwen daguerrotypisten med ett wißt tålmod och en wiß wälwilja werkställt sitt experiment. Wi wilja erkänna, att han, så wäl af eget åskådande som ur böcker, hämtat en ganska trogen bild af Stockholm samt redogjort såwäl för dess inre som yttre företeelser; men detta är något som wi äfwen finna mer eller mindre wäl gjordt af alla tourister, som någorlunda gifwit sig tid med att studera vårt land, till och med utan att hafwa så stor fördel på sin sida som Herr Molbeck har, genom att wara Dansk. Men Herr Molbeck har för Sveriges literatur en särskild betydelse och det är wid denna och wid den forts grundlighet med hwilken det Swenska språket af honom är behandladt, som wi hufwudsakligen wilja fästa oss.

Det är nu ungefär 30 år sedan Herr Molbeck uppträdde som Hammarfölds allierade, att icke säga wapendragare, i phosphoristernas strid emot den gamla skolan. Som man wet fördes denna strid med stor bitterhet å ömse sidor och att en utländning blandade sig in i densamma, bidrog icke att förminska partiernas häftighet. Molbeck war Hammarfölds andra jag på andra sidan sundet och emellan deras ideegang egde en underbar harmonia præstabilita rum. Denna strid med alla dess kritiska bardalekar och alla dess esterspel är nu i Sverige helt och hållet utkämpad; nationen har med kärlek bewarat winsten af densamma samt partierna med ätta fosterländskt anda förlåtit och glömt. Till denna försoning har ingen i så hög grad och med en sådan snillets oemotståndliga makt bidragit som den ädle Atterbom, hwars ära och fosterländska sinne, om de ej lefde oförgångligt i Blommorna och Lycksalighetens ö, wore tillfyllest bewarade för efterwerlden genom hans *Siare och Skalder*. Men Herr

Molbeck har icke glömt att han war med i den ledungafärden. Han står i afseende på sina ideer om den Swenska literaturen från 1730—1810 på fullkomligt samma ståndpunkt som för trettio år sedan och har i dessa sina ideer i hela wida Scandinavien icke mer än en fosterbroder, den ur Hammarfölds ästa nyfödde Phoenix — *Venström*. Likasom *Venström* talar Herr Molbeck ännu om gallicismen i Sverige. "Dette var egentlig kun en fremmed og omplantet Vegetation, der ligesaa lidt blev fuldstændig national og indenlandsk, som den udsprang af Folkets egen Rod og Stamme. Det forholdt sig med den, som naar man i Siælland seer en plantet og konstigt opelsket Naaleflov. Den kan vore og trives ret godt, hvor Jordbunden er mager nok dertil; men man seer dog snart paa den, at den ikke er dansk, som Bøgeskoven. Hoffet i Sverrige har, siden Christinas Tid, flere Gange skiftet Tone og Charakter, uafhængigt af Nationen; denne er vedbleven at være svensk under alt det fremmede Bæsen, som pleiedes og dannede sig ved de to literaire Dronningers Hof (Christinas og Lovise Ulrikas), og som Gustav III. med et Slags Genialitet gjorde sig Umage for virkelig at indpode den Generation, han levede med, sköndt han dog egentlig aldrig naaede videre dermed, end til Hof-Aristokratiet og Hovedstadens fornemme Verden. Det forekommer mig, at man har et ret træffende Billede af Forholdet imellem den Gustavianiske Tone og Smag i Literaturen, og det, som egentlig var Nationens og den store Mængdes Smag, naar man seer paa Trykken i de svenske Bøger. Det hørte med til de udenlandske Moder fra Lovise Ulrikas og Gustav III:s Tid, at Bøgerne skulde trykkes med latinske Skrifter; men Folket beholdt de gothiske (eller hvad man her altid kalder de "svenske") og endnu er man nödsaget til at anvende disse til enhver Bog, der skal være Folkelæsning.

(Fortsättes.)

Notiser:

Den nya upplagan af "*Shakespeare's dramatische Werke*, översägt von A. W. von Schlegel und L. Tieck" är med de nyliken utkomna 11. o. 12. banden fulländad. Werket kan ännu erhållas för subskriptionspriset 4 Thlr, hos förläggaren G. Reimer i Berlin. — Äfwenledes har sista häftet utkommit af den nya upplagan af A. v. Humboldts wigtiga arbete "*Central-Asien. Untersuchungen über die Gebirgsketten und die vergleichende Klimatologie*." Werket utgör 73 ark jemte flera ark tabeller och en karta, och kostar 6 $\frac{2}{3}$ Thlr. — Af S. Kopp's

Geschichte d. Chemie har 2:dra bandet utkommit, prydt med porträtter af Lavoisier och Berzelius.

Anmälan.

Tidningen "*Studier Kritiker och Notiser*" kommer att fortsättas innevarande år efter samma plan som hittills. Då Red. gör denna *anmälan*, bör Red. icke draga i betänkande att uttala en under de föregående åren gjord erfarenhet af de många svårigheter, som med vidmakthållandet af en literär tidning i vårt fädernesland äro förenade. Liknande företag hafva förut mer än en gång yppat fataligheten af den publik, som från academierna kunnat ut i lifvet medföra så stort vetenskapligt intresse, att det manat till fortsatt uppmärksamhet på rent vetenskapliga föreläsningar. Vigten af att upprätthålla denna uppmärksamhet, äfven i en inskränktare krets, är likväl både för academierna sjelfva och för allmänheten, vida större, än att de förras medlemmar få undandraga sig försöken att vinna den senares gehör, serdeles i en tid, som allmera fordrar vetenskaplighet i lifvet, och lif i vetenskapen. Academierna få icke isolera sig, de få icke åberopa allmänhetens bristande uppmärksamhet såsom skäl till att stillatigande låta de för stat och kyrka, för konst och vetenskap viktiga frågor inför allmänheten behandlas ur alla andra synpunkter än de vetenskapliga, och i alla andra tidningar än literära. En literär tidning är en svår uppgift — det är sant — svårigheten ligger redan antydd i namnet — "literär," och dock "tidning" — tidning, och dock literär. Den medelväg, som här låter båda benämningarne vederfaras sin rätt, ligger icke så i öppen dag, som man vid första påseendet kunde tro. Tidning måste vara tidsenlig — måste behandla ämnen, som för tiden äro af vikt och intresse. Och vår tid — *nihil humani a se alienum pytat*. Nästan alla grenar på mennisköandens rika stamträd hafva i vår tid darrat under skakande vindkast. Också vetenskapen skall säga, hvad de grenarne månde betyda. Den, om någon, må väl veta, hvilka som ännu hafva lif, och hvilka som uttorkat till ett fallande rof för det första hugget. Kunde ock vetenskapens röst endast af ett färre antal höras i brytningen mellan hvarannan korsande opinioner, så bör den dock *dicere et salvare animam suam*. Red. tror sig bättre än någon annan — åtminstone bät-

tre än de, som icke lagt hand vid verket — inse de fordringar, som kunna göras på en literär tidning, och han vet jemväl, att det utstakade målet ännu icke är det uppnådda. Men då vigten af företaget icke tillåtit honom att tröttna, då påräknade, men af oförutsedda anledningar uteblifna biträden lagt hela bördan på få händer, som dessutom varit fulla af andra göromål, så är det med så mycket mera tillförsigt han motser det kommande året, då ett förenadt biträde af vetenskapsmän af alla fack sätter Red. i tillfälle att åt tidningen gifva en omvexling, som, af brist på erforderliga arbetskrafter, hittills icke kunnat åstadkommas. Red. bör derföre nämna, att han i alla de vetenskaper, som egna sig för en populär behandling, och böra ligga inom en större allmänhets intresse, har att påräkna biträden af män, som den läsande allmänheten länge känt och aktat.

Red. anser det likaledes af vikt, att en tidning, som veckevis utgifves, kommer prenumeranterna så fort som möjligt tillhanda, hvarföre Red. önskar att requisitionerna göras genom Post-Contoren af alla dem, som ej bo i Lund eller hafva sin postgång på nämnde stad. Desse senare kunna så väl inlemna sina requisitioner som afhemta tidningen på Berlingska tryckeriet i Lund. — Och på det att detta arrangement ej måtte tillskynda mera afläggse boende prenumeranter synnerligen ökade kostnader, har Red. beslutat nedsätta priset å Tidningen för nästkommande år till 2 R:dr 32 sk. B:co, hvarigenom priset, med tillägg af stadgadt postförvaltare-arfvode, 24 sk. B:co, hvilket vid Lunds Post-Contor är nedsatt till 16 sk. B:co för hvarje exemplar, blifver ungefär detsamma, som det hittills varit för dem, hvilka antingen fått sig tidningen på bokhandelsväg kvartaliter tillskickad, eller varit i tillfälle att requirera och afhemta densamma directe hos förra förläggaren *).

CARL AUGUST HAGBERG.

*) Anhålles att denna anmälan intages i öfrige Provins- och Stockholmstidningar.

Nr 2 af denna Tidning, utgifves Söndagen d. 18 Januari.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1845.